

1. NIĆ (139) sb f

sg N nić (13). ◇ G nici (8). ◇ A nić (19). ◇ I nicią (11). ◇ L nici (25). ◇ pl N nici (15). ◇ G nici (15). ◇ A nici (9). ◇ I niciami (15); -ami (14), -ami (1); -ami : -ami *BielSpr* (1:1). ◇ L niciach (2); -ach (1), -ach (1) *SarnStat* (1:1). ◇ V nici (2). ◇ sg a. pl G nici (5).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

*Cienki sznureczek ze skręconych włókien uzyskanych z różnego materiału; filum Murm, Mymer¹, BartBydg, Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, JanStat, Cn; linea Vulg Mącz, PolAnt; licium, linamentum Mącz, Cn; amentum, stamen Calep; acia, insubulum, linum Cn (139) : Obrus ná nići rozebrany/ ná kądziel może być obrocony. *March¹* A3v; *BierEz* N; *Murm* 145; *Mymer¹* 29v; *BartBydg* 58b; gdy by pierze Drozdowe z prawe⁸⁰ łkrzidla poľrzod domu zawiefl na nici czyrwoney, ktorąby iefzcze nicz nie robiono/ thedy w onym domu żadny nie będzie mógł łpać. *FalZioł* IV 25c, I 106c, 133b, 144a, IV 44a, V 86v; Około krzów rozbije z onych czyſtych nići/ Zyelono sfarbowawłzy ná traweczce fieć. *RejWiz* 103v, 70v; Vłał na przód dwa flupy miedziane/ ieden flup ná oſmnaſcie łokći wyfoki: á nić ná dwánaſcie łokiet obeymowála obadwa flupi. *Leop* 3.Reg 7/15; A chłop w chroſcie przerzućił był przez drogę fieć/ Ten beży [!] a chłop woła/ pánie nići nići. *RejFig* Bb5, Bb5; *RejZwierz* 126v [3 r.]; *BibRadz* 2.Par 4/2; the rybę pułzczą do wody wwiązaną ná długiey nići/ ona ryba wielkoſć ryb náchwyta *BielKron* 442v, 37 [2 r.], 464v; Licitatorium, lignum circa quod licia involvuntur, Laski ná ktorich nići wiſzą/ albo drzewo ná ktorym nići czinia. *Mącz* 193a; Multitia, [...] Piękney cienkney á ſubtylney nićy płótno/ Piękney przędze robotá. *Mącz* 236c, 127a [3 r.], 305c, 308d, 428c; A gdyż był pořadzón ná on ftolec/ kazał wwiężać [!] oftry miecz nád ie⁸⁰ głową ná cienki nići. *HistRzym* 94, 103v [2 r.], 104 [2 r.]; Obłzyy to iako pię/ mocnymi nićiami *BielSat* N2, B4v, N2, N2v; *BielSpr* 63 [2 r.], 73v, 74; TEn Sznur ma być vrobiony ná dłuż łokći ſzełtnaſcie/ á z mocnych nići ćienkich kręcónych/ y bielónych. *Strum* B4; *SkarŻyw* 273, 338 [2 r.], 411, 412, 575; *KochFr* 124; *BielSjem* 38 [2 r.], 39; Tezeus [...] wyſzedł z wielką ſławą po nići rozwitey *KochPam* 82; *BielRozm* 14; iż tám tylko ćieniuchną nićią grunty bywały ograniczone/ kto to przełtapił/ frogie o to odnioł karanie/ á kto vkradł/ nić onę przełtapiwłzy w bićiem ná pal to karano. *GórnRozm* B4v; Amentum – Nadwiązanie z rzemienia, z wiczy, albo z nicy. *Calep* 60b, 419a; Nići do roboty Pánnom do białego łzyćia náprzyczyniać *GostGosp* 128, 114, 128.*

nić czego (2): A drugiego żywego z drewnem Cedrowym/ y znićią czerwonego iedwabiu/ y z Hizopem/ omoczy we krwi wroblá zabitego *Leop* Leo 14/6; *BielKron* 36v.

W porównaniach (10): Widziſ ty wlofy moię fliczné/ ktoré łą iako nicij zloté *OpecŻyw* [79]; Wizytki dni żywotá mego thák prętko przechadzały/ A prędzey fie niż nić w ręku v tkaczá tak tu rwáły *LubPs* hh6; *RejWiz* 130; Tedy duch Boży przypadł ná Sámfóná á roſtárgał powrozy ná nim iáko nići łkoro łobą ruſzył *BielKron* 52, 52; *SienLek* 25v; *RejAp* Cc8; bo chceć to włzytko zebráć/ iáko ná nić/ á ſubtylnie namnieyſzey rzeczy zmáćáć/ zda mi fie że to iefth rzecz y trudna/ y podobno niepotrzebna *GórnDworz* I3v; *BudBib Iudic* 16/12; *ArtKanc* P18.

W charakterystycznych połączeniach: nić bielona, cienka (ćieniuchna) (6), czysta, czyrwona (2), długa (3), rozmaitej farby, kręcona, mocna (5), namniejsza (2), siarką oblana, piękna, rozwita, słaba (2), snowana, subtylna, zawikłana; nić jedwabiu (2); rzezany z nici, tkany, urobiony; nić czynić, przerwać,

przewlec, przywiązać, rozciągać, ustrzygać, uwiązać; nicią (niciami) obciągnąć, obszyć (3), przywiązać (2), szyć (2), ściągnąć (2), uwiązać (4), zbrozdować; na nici uwiązać (uwiązany) (3), zawiesić (wieszany) (2).

Przysłowie: A tu iuż Czytelniku miły po długiej nici kłębká będziem dochodzić *StryjKron* 66; *Philosophowie* [...] prawdy ták iáko kłębká po nici szukáli *KochWr* 19.

Zwrot: »nić (a. nici) (u)prząść; nić (u)przędziona; z nici uprzedziony« = *linamentum Mącz*; *stamen Calep* [szyk *zmienny*] (2;2;1): *FalZioł* I 144a; *Linamentum*, *Przędziwo*/ yáko yeft len/ nici przędziona. *Mącz* 195a; *Trilix* – Ze trzech niczi vprzedziona. *Calep* [1086]b, 1002b; *Vacuna* nici przędła baykami fię báwiąc *KlonWor* **v.

Wyrażenia: »dwoistej nici« (1): *Bilix* – *Dwoiftey* niczy. *Calep* 131a.

»nić jedwabna« (1): włoż [czopek] do macicze na nocz vwiązawłzi nicią iedwabną za koniec, odejdzie bolenie za tim lekarstwem *FalZioł* III 13b.

»kłębek (a. kłęb) nici« = *glomus BartBydż*, *Mącz* (7): *BartBydż* 65b [2 r.]; *LibMal* 1547/133v; *Mącz* 146c; Weźmi z fobą kłębek nici/ á gdy przyidziołz do drzwi ogrodnich v więz nić v forty á idąc rościągay ią *HistRzym* 103v, 104v [2 r.].

»nić konopna« (1): *Sukniey* żadney oni niefzyią lniánymi niciámi/ tylko konopnymi *BielKron* 464v.

»lniana nić« (2): przeto *Zydowie* y dziś lniánymi niciámi fukniey nie fzyią. *BielKron* 36v, 464v.

»nić tkacka« (1): *Licium*, *Nici* tkáckie przes które poftáwá płócienna bywa przeciągána/ którą wzór ná płótnie czinią. *Mącz* 193a.

»niciami tkany« (2): *vestem trilicem dicimus*, O trzech wzorzach, która niciámi tkána yeft/ yáko bywáyą ręczniki. *Obrufi Mącz* 193a, 193a.

»złote nici; złoto i srebro w niciach« = *nici z drogiego metalu używane do ozdabiania haftem altembasu lub złotogłowu* [szyk 3:1] (2;2): *OpecŻyw* [79]; *Rekawi* rzezane z zlotich niczi s paiączki wiazanemy *WyprKr* 60v; *Vftáwiamy* téz y fskázuiemy: áby złoto y frébro w niciách [*aurum et argentum filatum JanStat* 1050] [...] nie było wożono y przedawano. *SarnStat* 274, 274.

Szeregi: »powrozek abo nić« (1): *Ale* fznur bez proftości nie może być modłą/ *Iedno* proftym powrofkem ábo nicią podłą: *Ták* bez fprawiedliwości nie może być *Práwo KlonWor* 66.

»nić, (i) przędza« (2): *Mącz* 288a; *Páiák* z *Minerwą* fzedł o zakład świętą/ *Ktoby* cieńfzą nić/ y przędzę zácztę *Vkręcił* ze lnu *KlonFlis* E3v.

»nić i rzemyszczek; od nici do rzemyka« = *rzecz najmniej wartościowa* (1;1): *Podno*fzę rękę moię ku *Pánu Bogu* nawyífemu/ [...] ifz od namnieyífey nici fnowáney/ do rzemyka napodleyfzego [*a filo subteminis usque ad corrigiam caligae*]/ nie wezmę ze wfzyftkich rzeczy ktore thwoie fą *Leop Gen* 14/23; *SkarŻyw* 284.

»nić albo sznur« [szyk 1:1] (2): tedy niema ciągnąć: ale v vdu nicią albo iedwabnem fznurem wwiązać niebarżo mocno *FalZioł* V 26; *Mącz* 194b.

Przen (19) : *RejWiz* 16; człek w grzechu leżąc/ wwiązany ieft od czártá zá nogę: [...] afz zá wielką pilnością y lálką *Bożą*/ nić onę/ to ieft/ zły zwyczaj przerwać y przełomić/ y gwałt fobie vczynić potrzeba *SkarŻyw* 338.

Zwroty: »nici się dzierżeć« = *postępować według planu, wzoru, reguły (1)*: filum sequi, Nići fie dzyerżeć/ álbo wedle liniey yść. *Mącz* 127a.

»na cienkiej (*a. cieniuchnej, a. cieniuczkiej, a. słabej, a. wątłej*) nici wisieć (*a. wieszać, a. zawiesić, a. być zawieszonym*), usadzić; na cienkiej nici« = *być, czynić, stawać się niepewnym, nietrwałym, słabym* [szyk zmienny] (11:1;2): WSzelkie nálze krotofile y rofkofzy fwiátá/ ná cienkiey nići zâwieszone fâ nád námi *BielKom nlb* 3; Widzę iáko fie wšzyfcy omylnie miefzáią/ A na cieniuczkiey nići ípráwy fwe wiefzáią. *RejWiz* 83, 14, 71, 145v; Przedfię ná cienkiey nići/ ten rozum niewieści. *RejZwierz* 49v, 105v; *GórnDworz* V2; Iako pręt nád dzieięćciem/ kiy nád chłopem wiši/ Ták miecz goły nád krolem/ ná cienuchney [!] nići. *BielSat* N4v; Ná cienkiey nići thám fławá y cnotá/ Gdy z niewinnemi możny ciągnie kotá. *RejZwierz* 226, 64, 217; *KochFr* 115; *BielRozm* 2.

Wyrażenie: »srebrne nici« = *siwe włosy (1)*: Dáléy co będzie? śrébrné w głowie nići *KochFr* 91.

a) Struny (tu o poezji) (1) :

Wyrażenie: »słodkobrzmiące nici« (1): A niemniéy y to fławni/ [...] Które íprawcá Láćinfkich fłodkobrzmiących nići Vczcił pieśniami fwémi *KochMuza* 27.

a. Lont (1) : nábiy iá [trąbkę papierową] tego stypułkiem w formie prochem nie stánowionym [...] / przywięz lafczčkę do niey pod wagá/ [...] zápal od dziurki/ poydzie wzgorę z lafczeczčką/ poydzie y po nići dáleko gdy do niey ceweczčkę przywiążesz. *BielSpr* 74.

b. Materiał do wyrobu szarpi, uzyskiwany z odpadów powstałych przy tkaniu lub przez wyskubywanie nici ze zleżałych tkanin (3) : potym wezmi flaytuchu/ to iest nici wykubionych z wiotchey chufty *FalZioł* V 92v, V 100; Titivilitum, [...] Nić/ albo yáko niektórzy mniemáją/ mech á mřzyny z płotná pod krosna pádáyące *Mącz* 456c.

c. mit. Nić życia ludzkiego snuta przez bóstwa losu, tzw. Mojry lub Parki, której przerwanie oznaczało śmierć człowieka (4) : prawá wartko Ręká zás wrzećionem obrotnym zátacza/ Niewyślinionemi vřty nić zamacza. *KlonŻal* C4v.

Zwrot: »przerwać, targać, urywać nić« [szyk zmienny] (1:1:1): *KlonŻal* D; O nieużyte śioftry/ przecz nić vrywaćie Bez braku? *WisznTr* 18; *PudłFr* 59.

**** Bez wystarczającego kontekstu (2) :** *MurzOrt* Bv; C troie: piérwřzé z Łaćinfkim iedno/ iako nic: drugié z kréfką iako / nić *JanNKarKoch* Ev.